

Türk Psikoloji Dergisi

Turkish
Journal of
Psychology

Cilt 34
Sayı Özel Sayı
Ekim 2019
ISSN 1300-4433
Yılda iki defa yayımlanır.

SSCI
PsycLIT
PsycINFO
Psychological Abstracts

TÜRK
PSİKOLOGLAR
DERNEĞİ

PsycINFO No:
3506

ISSN 1300-4433

TÜRK PSİKOLOJİ DERGİSİ

ÖZEL SAYI: TPD İş ve Örgüt Psikolojisi “İş’te Yaşam: Aydınlıklar ve Karanlıklar” Özel Sayısı
SPECIAL ISSUE: TJP Work and Organizational Psychology
Special Issue: “Life at Work: Bright and Dark Sides”

Turkish Journal of Psychology
Cilt 34, Özel Sayı, Ekim 2019
(Volume 34, Special Issue, October 2019)

Türk Psikologlar Derneği Yayınıdır
Publication of the Turkish Psychological Association
Yayın Türü: Yaygın

Sahibi

Türk Psikologlar Derneği Yönetim Kurulu Adına
Okan Cem Çırakoğlu

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Okan Cem Çırakoğlu

Özel Sayı Yayın Yönetmenleri

H. Canan Sümer, Aslı Göncü Köse, A. Başak Ok, Yonca Toker

Akademik Danışmanlar Kurulu (Soyadına Göre Alfabetik Sırada)

Pınar Acar	Kürşad Demirutku	İdil Işık
Yalçın Açıkgöz	Özge Tayfur-Ekmekçi	Tuğba Erol Korkmaz
Eda Aksoy	Canan Ergin	İpek Mete
Zeynep Aycan	Nevra Cem Ersoy	Nebi Sümer
Pınar Bıçaksız	Evrin Güleriyüz	S. Arzu Wasti
Reyhan Bilgiç	Sait Gürbüz	Yağızhan Yazar
Savaş Ceylan	Doruk Uysal Irak	Orkun Yetkili

Teknik Koordinasyon: Aysu Gökalp, İpek Mete, Zeynep Işıl Demircioğlu

İnternet Sorumlusu: Yonca Toker

Dizgi, Sayfa Düzeni: Emiralp Emre

Türk Psikoloji Dergisi Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi:

Türk Psikologlar Derneği Genel Merkezi: Yüzüncü Yıl Mah., Fethiye Sokak, Sefa Apt. 5/1 G.O.P. Çankaya/ANKARA
Tel: (0-312) 425 67 65 **Faks:** (0-312) 417 40 59 **E-posta:** bilgi@psikolog.org.tr **İnternet:** http://www.turkpsikolojidergisi.com

Baskı: MRK Baskı ve Tanıtım Hizm. Tic. Ltd. / İOSB Ağaç İşleri San. Sit. 1357. Sk. 43 Yenimahalle / Ankara
Tel: 0(312) 354 54 57 **E-posta:** mrkbaski@mrkbaski.com **Sertifika No:** 14338

Türk Psikoloji Dergisi (Turkish Journal of Psychology) is covered, beginning with Vol. 10 (34) 1995, in Institute for Scientific Information (ISI®) products. Information on the contents of this journal is presented to the users of Research Alert®, SocialSciSearch® and Current Contents® / Social & Behavioral Sciences. Copies of individual articles may also be obtained through ISI®'s document delivery service, The Genuine Article™.

TÜRK PSİKOLOJİ DERGİSİ

Cilt 34, Özel Sayı, Ekim 2019

İÇİNDEKİLER

<i>H. C. Sümer, A. Göncü Köse, Y. Toker, A. B. Ok</i>	Önsöz TPD İş ve Örgüt Psikolojisi “İş’te Yaşam: Aydınlıklar ve Karanlıklar” Özel Sayısı	1
<i>S. Gürbüz, M. E. Bayık</i>	Motivasyon, Deneyime Açıklık ve Örgütsel Bağlılık: Değişime İlişkin Tutumların Aracılık Rolü	4
<i>M. Peker, N. C. Ersoy, M. D. Giray</i>	Kişisel Gelişim Olanaklarına İlişkin Kişi-Kurum Değer Uyumunun İşe Adanmışlık ile İlişkisi: Çalışma Süresinin Rolü	26
<i>A. Göncü Köse, U. B. Metin</i>	Hangi Lider, Kurumda Kalmayı Nasıl Sağlıyor? Çok Boyutlu İş Motivasyonunun Aracı Rolü	46
<i>A. Sert Özen, M. Elçi</i>	Takım Kolektivizminin Performans ve Vatandaşlık Davranışına Etkisi: Takım Arkadaşı İşlem Adaletinin Aracılık Rolü	71
<i>S. Ceylan, C. Ergin</i>	Üç Boyutlu Vatandaşlık Performansı Modelinin Türkiye’de Yapı Geçerliği ve Öncülleri	97
<i>E. B. Öztürk, G. Karagönlü</i>	Yönetici ile Çalışan Duygusal Tükenmişliği Arasındaki İlişki: İşlemsel Adaletin Rolü	129
<i>Türk Psikologlar Derneği</i>	TPD Yazım Kuralları	148

Önsöz

“İş’te Yaşam: Aydınlıklar ve Karanlıklar”

TPD İş ve Örgüt Psikolojisi Özel Sayısı

Çalışan insanların ortalama 46 yıllık iş hayatı bulunmaktadır. Bu 46 yıllık sürenin uyku haricinde kalan kısmının %32’si ise bilfiil iş başında geçmektedir¹. Bu sebeple, psikolojik ve fiziksel sağlığa olumlu katkıda bulunan, üretkenliği teşvik eden, iş yaşantısını etkileyen temel durum, uygulama ve süreçlerin çalışılmasının bireyler ve kurumlar için önemli doğurguları bulunmaktadır. Psikolojinin, iş hayatındaki bireylerin ve kurumların davranış, durum ve süreçlerini inceleyen alt alanının Amerikan Psikoloji Birliği çatısı altındaki yerini alması 1945 yılına dayanmaktadır. O sene “Endüstri ve İşletme Psikolojisi Bölümü” adı altında kurulan 14. Birim, 1962 yılında “Endüstri Psikolojisi Birimi”, 1973 yılında “Endüstri ve Örgüt Psikolojisi Birimi” ve en son 1982 yılında “Endüstri ve Örgüt Psikolojisi Topluluğu” isimlerini almıştır.² Bu topluluk 1986 yılından bu yana iş ve örgüt psikolojisini ilgilendiren pek çok araştırma sonucu ve uygulama örneğini her sene düzenledikleri uluslararası katılımlı bir konferansta paylaşmaktadır.

Ancak, iş ve örgüt psikolojisi (İÖP) alanında bu çok kritik konuları ülkemizde ele alan nitelikli çalışmaların paylaşılacağı bilimsel bir platform ne yazık ki bulunmamaktadır. Bu nedenle ülkemizin Sosyal Bilimler Atfı İndeksine (SSCI) giren ilk dergisi olan Türk Psikoloji Dergisi’nde (TPD), İÖP alanındaki çalışmaların derlendiği bir Özel Sayı çıkarmanın, bu alanda daha fazla yayın aracının gelişmesine yönelik teşvik edici bir başlangıç olacağı düşünülmüştür.

İş ve Örgüt Psikolojisi alanındaki çalışmaları TPD’de özel bir sayıda yayınlamak istememizin amacı, Türkiye’de bu alanda çalışan araştırmacılara güncel araştırmalarını paylaşmak için bir fırsat yaratmak; araştırmacılar arasındaki iletişim ve etkileşimi arttırmak, iş ve örgüt psikolojisine yönelik farkındalığı arttırmak ve iş yaşantısını zenginleştiren ve ketleyen faktörlerle ilgili olarak alanyazına katkılarda bulunmaktır.

İş’te Yaşam: Aydınlıklar ve Karanlıklar temalı Özel Sayı ilanına 25.04.2018 tarihinde çıkmış ve bu çağrıya toplam 48 başvuru yapılmıştır. Bu çalışmaların 31 tanesi ağırlıklı olarak çalışan örneklerini içermemesi, alanyazına katkısının sınırlı olması ve/ya yönetsel açıdan geliştirilmesi gereken yönleri bulunması nedenleriyle hakemlere gönderilmeden elenmiştir. İlk

değerlendirme aşamasını geçen 17 çalışma endüstri ve örgüt psikolojisi ve örgütsel davranış alanlarında araştırmalar yapan ikişer hakeme gönderilmiş ve bu değerlendirme sürecinde yazar ve hakemlerin kimlikleri karşılıklı olarak gizli tutulmuştur. Hakem değerlendirmesine gönderilen 17 çalışma arasından, her iki hakemden ve Özel Sayı Yayın Kurulu’ndan en yüksek değerlendirmeleri almış olan, görgül, yönetsel açıdan güçlü ve çalışan örneklemeleri üzerinde yürütülmüş olan altı çalışma bu özel sayıda okuyucu ile buluşturulmaktadır.

Özel Sayıda yayınlanan makaleler örgütsel vatandaşlık performansının öncüllerine (Ceylan ve Ergin), liderlik stillerinin çalışanların içsel/dışsal motivasyonları ve işi bırakma niyeti ile ilişkilerine (Göncü Köse ve Metin), örgütsel değişime ilişkin tutumların örgütsel bağlılık ile ilişkisine (Gürbüz ve Bayık), kurumun sunduğu kişisel gelişim olanaklarının işe adanmışlık ile ilişkisine (Peker, Ersoy ve Giray), yöneticilerin ve çalışanların duygusal tükenmişliklerine ve bu konuda işlemsel adaletin rolüne (Öztürk ve Karagonlar) ve takım düzeyindeki kolektivism algısının takım performansı ile ilişkisine (Sert Özen ve Elçi) odaklanmaktadır. Bu çalışmalar iş ve örgüt psikolojisi alanında önemli sonuç değişkenleri olarak araştırılan çalışan performansı, işi bırakma niyeti ve çalışanların iyilik hallerine odaklanmaktadır.

İş’te Yaşam: Aydınlıklar ve Karanlıklar temalı bu Özel Sayıda yer alan çalışmalarda, İÖP alanyazınında giderek daha çok ilgi odağı olan pozitif psikoloji kavramlarının öne çıktığı görülmektedir. Ele alınan “aydınlık” ve “karanlık” kavramları arasında işe karşı duyulan ilgi, heves, dinçlik, bağlanma ve yoğunlaşma hislerini içeren, işle ilgili iyi hissetme durumunu tarif eden *işe adanmışlık*, işe adanmışlığın negatif yüzü olarak bilinen *duygusal tükenmişlik*, *öz-belirleme kuramına* dayanan içsel motivasyon ve içselleştirme derecesine göre farklılık gösteren dışsal *motivasyon türleri* ve takım düzeyinde hissedilen *kolektivism algısı*, vatandaşlık performansının öncülleri olarak çalışılmış olan *işle bütünleşme*, *iş doyumunu* ve *grup sarginlığı* ve olumlu bir iş tutumu olarak bilinen *duygusal örgütsel bağlılık* yer almaktadır.

Basılan çalışmalar liderlerin çalışanların iyilik halleri üzerindeki etkilerine de vurgu yapmaktadır. Bu kapsamda Göncü Köse ve Baran’ın çalışması yöneticilerin

1 Kaynak: <http://realsociology.edublogs.org/2012/03/31/what-percentage-of-your-life-will-you-spend-at-work/comment-page-1/>

2 Kaynak: <https://www.siop.org/About-SIOP/SIOP-Museum/SIOP-Timeline>

dönüşümcü ve babacan liderlik stillerinin çalışanların çok boyutlu iş motivasyonuna etki ettiğini, Öztürk ve Karagonlar'ın çalışması ise yöneticilerin duygusal tükenmişliklerinin önce çalışanların adalet algılarını zedelediğini ve ardından çalışanların da duygusal tükenmişliğini etkilediğini göstermektedir. Çalışan iyilik haline etki eden kurumsal faktörler arasında değişmekte olan kurumlar ve kurumun sunduğu kişisel gelişim olanakları ele alınmıştır. Değişim geçirmekte olan kurumlara odaklanan çalışmalarında Gürbüz ve Bayık, çalışanların değişime dair tutumlarının, gelişme ihtiyacı gücü, değişime açıklık ve içsel iş motivasyonu ile açıklanabildiğini ve değişime yönelik tutumların örgütsel bağlılık için önemli olduğunu göstermiştir. Peker, Ersoy ve Giray'ın çalışmasında kurumsal bir uygulamanın tek başına etkili olmasını beklemek yerine kişinin değerleri ile kurum uygulamaları arasında bir uyum olması gereği vurgulanmıştır.

İÖP alanında başlangıç yıllarından beri önemini korumuş olan temel bir değişken iş performansdır. Bu konudaki alanyazın, görev performansının yanı sıra, resmi iş tanımında yer almayan ancak kişilerin, takımların ve kurumların performansına dolaylı olarak katkıda bulunan kurumsal vatandaşlık davranışlarının kurum kültürü açısından önemine işaret etmektedir. Özel Sayı çalışmalarından iki tanesi vatandaşlık performansına odaklanmaktadır. Vatandaşlık performansı kavramının kişilerarası destek, örgüte destek ve öz-disiplinli inisiyatif boyutlarını içeren ölçümünün kültürümüze uyarlama çalışması ile birlikte Türkiye kültüründeki öncülleri Ceylan ve Ergin'in çalışması ile gösterilmiştir. Sert Özen ve Elçi'nin çalışması ise takım düzeyindeki vatandaşlık performansının yine takım düzeyindeki kolektivizm algısı ile açıklanabildiğini göstermiştir.

Özel Sayıda yer verilmiş olan ve İÖP alanının önem arz eden güncel konularına odaklanan çalışmaların yöntemsel açıdan da örnek teşkil edecek çalışmalar olduğu görülmektedir. Tamamı çalışan örneklemi üzerinde yapılan bu çalışmalar ön çalışmalarla desteklenmiştir. Örneğin, Göncü Köse ve Metin'in araştırmasındaki birinci çalışmada, şimdiye kadar dokuz dile çevrilmiş olan Çok Boyutlu İş Motivasyonu Ölçeği'nin güvenilirlik ve ölçüt bağımlı geçerliği analizleri yapılarak, yöntemsel açıdan güçlü bir şekilde Türkçeye uyarlanması sağlanmıştır. Çalışmalarda çok değişkenli analize olanak sağlayan yapısal eşitlik modellerine yer verilmiştir. Psikolojik kavramların yalnızca birey düzeyinde değil, gerektiğinde alt veya üst düzeylerde ölçülmesi gereği doğrultusunda Sert Özen ve Elçi, takımlarda çalışanların algılarını ve performanslarını yine takım düzeyinde ölçmüşlerdir. Öztürk ve Karagonlar yönetici duygusal tükenmişliğini ikinci düzeyde, çalışan adalet algısı ve duygusal tükenmişliğini ise birinci düzeyde ele almışlardır. Peker, Ersoy ve Giray ise çalışmalarında yordayıcı ilişkilerde

eğrisel modellerin test edilmesine izin veren bir yöntem kullanmışlardır.

Yukarıda da belirtildiği gibi TPD'nin *İş'te Yaşam: Aydınlıklar ve Karanlıklar* temalı Özel Sayısında İş ve Örgüt Psikolojisi araştırma konuları arasında yer alan ve çalışma yaşamının aydınlık ve karanlık yönlerini içeren, konu ve yöntem açısından nitelikli ve çeşitliliğe sahip çalışmaların yayınlanması hedeflenmiştir. *İş'te Yaşam: Aydınlıklar ve Karanlıklar* temalı Özel Sayısı için verdikleri destek ve dolayısıyla ülkemizde iş ve örgüt psikolojisi alanyazınının gelişmesine yaptıkları katkı sebebiyle TPD Genel Yayın Kuruluna çok teşekkür ederiz.

Özel Sayı Editörleri:

Prof. Dr. H. Canan SÜMER,
Özyeğin Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Doç. Dr. Aslı GÖNCÜ KÖSE,
Çankaya Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Yonca TOKER,
Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi A. Başak OK,
Ankara Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Özel Sayı Teknik Editörleri:

Aysu GÖKALP

İpek METE

Zeynep Işıl DEMİRCİOĞLU

Teşekkür

Özel Sayı Yayın Kurulu olarak TPD “İş’te Yaşam: Aydınlıklar ve Karanlıklar” temalı Özel Sayısı için değerli zamanlarını ayırarak, gönderilen makalelere geribildirimler veren ve makalelerin geliştirilmesine önemli katkılar sağlayan aşağıda isimleri belirtilmiş hakemlere içten teşekkürlerimizi sunarız.

Prof. Dr. Zeynep AYCAN,
Koç Üniversitesi, Psikoloji Bölümü
Prof. Dr. Reyhan BİLGİÇ,
Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Psikoloji Bölümü
Prof. Dr. Canan ERGİN,
Özyeğin Üniversitesi, Psikoloji Bölümü
Prof. Dr. Sait GÜRBÜZ,
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İşletme Bölümü
Prof. Dr. Nebi SÜMER,
Sabancı Üniversitesi, Psikoloji Bölümü
Prof. Dr. S. Arzu WASTI,
Sabancı Üniversitesi, Yönetim Bilimleri Fakültesi
Doç. Dr. Pınar ACAR,
Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İşletme Bölümü
Doç. Dr. Tuğba EROL KORKMAZ,
Mersin Üniversitesi, Psikoloji Bölümü
Doç. Dr. İdil IŞIK,
İstanbul Bilgi Üniversitesi, Psikoloji Bölümü
Doç. Dr. Özge TAYFUR-EKMEKÇİ,
Hacettepe Üniversitesi, İşletme Bölümü
Dr. Öğr. Üyesi Eda AKSOY,
Koç Üniversitesi, İşletme Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Pınar BIÇAKSIZ,
Hacettepe Üniversitesi, Psikoloji Bölümü
Dr. Öğr. Üyesi Nevra CEM ERSOY,
İzmir Ekonomi Üniversitesi, Psikoloji Bölümü
Dr. Öğr. Üyesi Savaş CEYLAN,
Hacettepe Üniversitesi, Psikoloji Bölümü
Dr. Öğr. Üyesi Kürşad DEMİRUTKU,
TED Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü,
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık A.B.D.
Dr. Öğr. Üyesi Evrim GÜLERYÜZ,
Yaşar Üniversitesi, Psikoloji Bölümü
Dr. Öğr. Üyesi Doruk UYSAL IRAK,
Bahçeşehir Üniversitesi, Psikoloji Bölümü
Dr. Öğr. Üyesi Yalçın AÇIKGÖZ,
Appalachian State University, Psikoloji Bölümü
Dr. Orkun YETKİLİ,
University of Westminster, Sosyal Bilimler Bölümü
Uzm. Psk. İpek METE,
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İşletme Bölümü
Uzm. Psk. Yağızhan YAZAR,
University of Minnesota, Psikoloji Bölümü

Türk Psikoloji Dergisi (Turkish Journal of Psychology) is covered, beginning with Vol. 10 (34) 1995, in Institute for Scientific Information (ISI®) products. Information on the contents of this journal is presented to the users of Research Alert®, SocialSciSearch® and Current Contents® / Social & Behavioral Sciences. Copies of individual articles may also be obtained through ISI®'s document delivery service. The Genuine Article™.

TÜRK PSİKOLOGLAR DERNEĞİ
TURKISH PSYCHOLOGICAL ASSOCIATION

Fethiye Sk. 5/1 G.O.P. Çankaya 06680 Ankara
T. +90 (312) 425 67 65 • F. +90 (312) 417 40 59
www.psikolog.org.tr • bilgi@psikolog.org.tr

ISSN 1300-4433

